

УДК 821.521-32

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2024.309603>

О. Г. Горошкевич

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

e-mail: olena.horoshkevych@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7017-5703>

ОБРАЗ КИТАЮ У ТВОРАХ АКУТАГАВИ РЮНОСКЕ

Abstract

One of the promising directions in modern comparative studies is imagology, which examines literary ethno-images, encompassing both the self-image (auto-image) and the images of other ethno-cultures in national literature (hetero-images). This research aims to trace the features of Ryunosuke Akutagawa's complex and multifaceted attitude towards China, as embodied in his short stories, and to identify the main features of the ethno-image of China in his works. Chinese literature, history, philosophy were significant components of the education for aristocrats in the early 20th century, the period during which the writer lived and worked. Consequently, the image of China, as a cultural donor to the Far Eastern region for centuries, is imprinted in the writer's mentality and his literary works. The article examines the views of Chinese scholars who study Akutagawa's work through the lens of reflecting the image of China in them. Our research focuses on several key issues: the Chinese component in the intertextuality of Akutagawa's works, the forms of adaptation of Chinese plots, the writer's reflection on the historical influence of Chinese culture on Japan, and the author's understanding of contemporary China and the Chinese, formed as a result of his visits to this country in 1921. The analysis of the writer's literary works reveals that the Chinese component, manifested through quotations, allusions, references to mythical or historical figures of ancient China, references to literary works, is significant as an intertextual component. As a writer who often reinterpreted ancient plots, Akutagawa incorporated ancient Chinese short stories into his oeuvre. Regarding Japanese-Chinese relations at that time, the writer sharply condemned the war, showing the grief and death it brought to the common people of both countries. His personal impressions from the trip to China were largely negative. We consider the study of the image of the Other, namely the image of China and the Chinese, in Japanese literature to be relevant and promising. In particular, this includes a deeper study of the Chinese component in the intertextuality of Akutagawa's works.

Keywords: imagology, ethnoimage, intertextuality, allusions, quotations.

Анотація

Одним із перспективних напрямів сучасної компаративістики є імагологія, що досліджує літературні етнообрази: як образ своєї (автообраз), так і образи інших етнокультур у національній літературі (гетерообрази). Метою нашої статті є простежити особливості складного й багатоаспектного ставлення Акутагави Рюноске до Китаю, втілене в його творах, тобто визначити основні риси етнообразу Китаю у творах письменника. У ній розглянуто погляди китайських науковців, які досліджують творчість Акутагави Рюноске, крізь призму відображення в них образу Китаю. Окреслено китайський складник в інтертекстуальності творів письменника, форми адаптації китайських сюжетів; висвітлено роздуми письменника про історичний вплив культури Китаю на Японію, авторське розуміння тогочасних японсько-китайських взаємин, образ тогочасного Китаю і китайців, який склався в результаті відвідин цієї країни письменником у 1921 році. Зроблено висновок, що китайський складник у вигляді цитат, алюзій, згадок про міфічних чи історичних постатей давнього Китаю, звернень до літературних творів тощо як інтертекстуальна частина творів Акутагави Рюноске є доволі значною. Як письменник, що часто переосмислював давні сюжети, Акутагава не обійшов увагою і давні китайські новели. Щодо розуміння тогочасних японсько-китайських взаємин, письменник гостро засуджував війну, показуючи горе і смерть, які вона несе простим людям обох країн. Особисті враження письменника від поїздки до Китаю мали великою мірою негативне забарвлення. Дослідження образу Іншого, а саме образу Китаю та китайців, у творах японської літератури вважаємо актуальними і перспективними, зокрема це стосується глибшого вивчення питання китайського складника в інтертекстуальності творів Акутагави Рюноске.

Ключові слова: імагологія, етнообраз, інтертекстуальність, алюзії, цитати.

Вступ. Дослідження літературного етнообразу країни-сусіда в національній літературі становлять перспективний і актуальний напрям сучасної компаративістики, а саме імагології (Будний, 2008, с. 350). Предметом нашого зацікавлення є етнообраз Китаю у творах видатного японського письменника ХХ століття Акутаґави Рюноске. Японсько-китайські політичні й культурні взаємини впродовж віків розвивалися з різним ступенем інтенсивності. Багато століть поспіль Китай був “центром світу” для країн далекосхідного регіону, культурним донором і зразком для наслідування. Та в час, коли жив і творив Акутаґава Рюноске, ситуація докорінно змінилася: тогочасний напівколоніальний Китай, якого зсередини розривали внутрішні протиріччя, гостра політична боротьба, був країною ослабленою і здавався легкою здобиччю для войовничо налаштованого сусіда. Натомість Японія, що вже оговталася від потрясінь всеосяжних перетворень епохи Мейджі з її надмірним захопленням Заходом на початковому етапі, перетворившись на країну, “долучену до світових цінностей науки і культури свого часу” (Яценко, 2009, с. 4), а в період між двома японсько-китайськими війнами стала на шлях мілітаризації, маючи експансіоналістські наміри щодо сусідніх держав.

Як людина свого часу Акутаґава Рюноске не міг не реагувати на тогочасні реалії та як людина, що здобула класичну гуманітарну освіту, не міг не визнавати величезний вплив Китаю на культурний і політичний розвиток Японії в минулому.

Метою нашої статті є простежити особливості складного і багатоаспектного ставлення Акутаґави Рюноске до Китаю, втілене в його творах, тобто визначити основні риси етнообразу Китаю у творах письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема образу Китаю у творах Акутаґави Рюноске привертає увагу японських і китайських дослідників (Чжоу Чжибін, 2018; Дань Юань, 2007; Сіе Інпін, 2017; У Дзядзя, 2013; Ванг Сюей, 2023), проте майже не досліджена в українському сходознавчому дискурсі. Окремі роботи розглядають європейські чи російські впливи у творах письменника (Кучинська, 2021). Частково питання китайського складника в інтертекстуальності творів Акутаґави Рюноске ми торкнулися у власній статті (Горошкевич, 2018).

Китайський дослідник, доктор філології 周 芷冰 (Чжоу Чжибін) у статті 2018 р. 芥川龍之介文芸における中国表象とその変容 “Образ Китаю і його трансформації у творах Акутаґави Рюноске”, розглядає такі питання: 1) образ Китаю у творах, написаних до поїздки до Китаю (“Тошішюн”, “Нанкінський Христос”, “Дивна зустріч”); 2) образ Китаю, відображений у “Щоденнику подорожі до Шанхаю”; 3) образ країни у творах, написаних після поїздки (“Генерал”, “Хунанське віяло”) (Чжоу Чжибін, 2018). У статті 誤 佳佳 (У Дзядзя) 芥川の中国体験—「支那遊記」を中心に (“Китайський досвід Акутаґави. Головно про “Щоденник подорожі до Шанхаю”) автор торкається питань китайського складника в освіті юного Акутаґави, зокрема наводить записи зі щоденника письменника さらに芥川自身の読書暦を記した文章 3) によると, 彼の読んでいた本の中で『西遊記』『水滸伝』は第一の愛読書である (Чжоу Чжибін, 2018, с.31). “Із записів в щоденнику Акутаґави бачимо, що його улюбленими книгами були збірки китайських творів “西遊記” і “水滸伝”. Також автор статті зазначає, що твори китайської літератури становили значну частину класичної освіти (У Дзядзя, 2013, с. 31). Враження Акутаґави від подорожі Китаєм, що описані в “Щоденнику подорожі до Шанхаю”, автор статті поділяє на дві категорії: ті, які відповідали уявленням письменника до подорожі, і ті, які не відповідали. 芥川の中国にいる三ヶ月余りの間に見かけた風景を, 「中国らしい風景」と「中国らしくない風景」と分けて描いていた。(У Дзядзя, 2013, с. 32) До перших, зокрема, належали чудові краєвиди китайської природи, краса

гір тощо, що надихали великих поетів давнини таких, як: Лі Бо, Ду Фу, Бо Цзюї, Ду Му. Відвідання одного з храмів на вершині гори викликала в письменника суперечливі враження: з одного боку, краса пейзажу, з іншого, – відчуття запустіння і перетворення духовної святині на туристичне місце, що, як записав письменник, 妙に悲しい心もちがして来た “навіяло дуже сумний настрій” (Чжоу Чжибін, 2018, с. 34). Автор статті зауважує: 芥川は文人である。彼が異文化に出て行く時、普通の観光客ではなく、文人的な立場で観察することが多かった。現実の中国を直面し始めた芥川は文人の鋭い眼差し、豊かな感受性で、新しい中国認識を構築しはじめた。(У Дзядзя, 2013, с. 35). “Акутава був бундзін – людиною культури. Він не був звичайним туристом, який знайомиться з чужою культурою, його спостереження формувалися крізь призму сприйняття “людини культури”. Акутава, що вперше відвідав тогочасний Китай, почав вибудовувати нове розуміння Китаю, маючи гострий зір і багатство почуттів “людини культури”. Те, що побачив на власні очі письменник в Китаї – стан міст, запустіння і варварські звичаї, справляють на нього гнітюче враження. Автор наводить гіркі слова Акутагав: 現代の支那に何があるか? 政治, 學問, 經濟, 藝術, 悉墮落してゐるではないか? 」”Яким є сьогоднішній Шанхай? Чи не занепав він в політичному, науковому, економічному, мистецькому сенсах?” (У Дзядзя, 2013, с. 37).

Наприкінці статті автор робить висновок, що той образ Китаю, який сформувався в Акутагави Рюноске з дитинства, після поїздки суттєво змінився. Образ тогочасної країни швидше розчарував письменника, від поїздки залишився гіркий присмак.

У статті іншого китайського автора 単援朝 (Дань Юань Чао). 芥川龍之介と中国における西洋・日本——中国各地の租界での体験を視座に “Акутава: Японія та Захід в Китаї. На основі власного досвіду подорожі різними куточками Китаю” увагу зосереджено на тому ж “Щоденнику подорожі до Шанхаю”, але акцент робиться на історичних умовах певної деградації в розвитку регіону, негативному впливу західних країн (Німеччина, Англія тощо) і, відповідно, на негативному ставленні в Китаї до Японії і країн Заходу. Учений робить висновок, що Акутава в результаті цієї поїздки переосмислив не лише своє уявлення про Китай, але й краще почав розуміти Японію і країни Заходу (Дань Юань Чао, 2007).

Аналізові “Щоденника подорожі до Чан’аню” присвячено статтю 謝 銀萍 (Сіє Інпін). 南京から見る芥川龍之介の中国観 ——「江南游記」を中心に “Погляд Акутагави Рюноске на Китай з Нанкіна. Грунтуючись на “Щоденнику подорожі до Чан’аню”. Тут наведено дуже докладний опис подорожі японського письменника Китаєм, його враження, записані в щоденниках (Сіє Інпін, 2017). У цій статті проаналізовано також твір “Нанкінський Христос”, його відмінність від твору Танідзакі Джюн’ічіро “Ніч у Шанхаї”. Підсумовуючи, автор статті пише, що той романтичний образ Китаю, який склався в письменника з літературних джерел, зазнав руйнівних змін під впливом безпосередніх вражень від поїздки країною.

В оглядовій статті 2023 року китайського дослідника Ванг Сюея 芥川龍之介における中国人女性観の変貌。「南京の基督」と「湖南の扇」を重点に “Зміна погляду на образи китаянок у творах Акутагави Рюноске. “Нанкінський Христос” і “Хунанське віяло” у фокусі уваги” подано аналіз публікацій, присвячених китайським мотивам у творах японського письменника. З цього огляду зрозуміло, що зазначена тема не втрачає своєї актуальності в науковому дискурсі. Сам автор статті зосереджує увагу на відмінностях жіночого образу твору “Нанкінський Христос”, написаного до поїздки у Китай, і образу головної героїні твору “Хунанське віяло”, що був написаний після повернення з Китаю. Зокрема, дослідник зазначає, що образ героїні першого твору, нав’язаний Акутагаві літературними джерелами, зображений у дещо романтизованих тонах, але, за деякими оцінками, “читацьке серце він не зворушує”

(Ванг Сюей, 2023, с. 84). Наводить автор й інші, протилежні, оцінки. Також указано, що в деяких матеріалах, присвячених аналізу цього твору, наголошується на зацікавленні Акутаґави християнством. Акцентуючи увагу на літературному походженні образу головної героїні, китайський дослідник зазначає, що її шанобливе ставлення до батька, заради якого вона жертвує собою, є втіленням конфуціанської чесноти. Підсумовуючи докладний аналіз образу цього твору, автор статті робить висновок, що в ньому відображені погляди Акутаґави на традиційну китайську жінку, якій притаманні стійкість характеру, здатність до самопожертви, відсутність егоїзму (Ванг Сюей, 2023, с. 88). У другій частині статті автор пише, що журналістський погляд Акутаґави в подорожі Китаєм був зосереджений не лише на пейзажах і слідах занепаду, але й на тому новому, модерному, що з'явилося не без західного впливу, на емансипації китайських жінок, на зародженні революційних настроїв тощо. У творі “Хунанське віяло”, який написано як щоденник подорожі, в образі Юй-лань автор зобразив сильний, бунтарський і пристрасний характер жінки нового Китаю.

Уже цей короткий огляд статей показує, що тема, яку ми обрали для аналізу, не втрачає своєї актуальності в япономовному літературознавчому дискурсі.

Завданнями нашої розвідки вважаємо розгляд питань: китайського складника в інтертекстуальності творів письменника, форм адаптації китайських сюжетів, роздумів письменника над історичним впливом культури Китаю на Японію, авторського розуміння тогочасних японсько-китайських взаємин, образу тогочасного Китаю і китайців, який склався в результаті відвідин цієї країни письменником у 1921 році.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. 1. Образ давнього Китаю як культурного донора далекосхідного регіону у творах письменника вимальовується через інтертекстуальні зв'язки авторського тексту з творами, окремими висловами, афоризмами китайських мислителів давнини (Конфуція, Сима Цяня, Хань Фейцзи, Менцзи, Чжуанцзи); інтертекстуальні посилання (цитати, алузії) на видатні твори китайської літератури; згадки про відомих культурних, політичних діячів, історичних і легендарних постатей давнього Китаю; відсилки до уславлених красою пейзажів місць тощо.

Неодноразово у творах автора можна побачити посилання до видатних історичних постатей Китаю. Так, імператор Ши Хуан-ді (3 ст. до н.е.) згадується в новелі “Одержимий творчістю”, а також у творі “Муки пекла”, де ясновельможного пана Хорікаву порівнюють із цим китайським імператором.

Усвідомлюючи величезний вплив творів китайської літератури на розвиток японської, Акутаґава в новелі “Одержимий творчістю” виводить образ японського письменника періоду Едо Такідзаву Бакіна, у творах якого ці впливи були особливо помітними. Такідзава Бакін – автор знаменитого своїм розміром (106 томів) роману, “Вісім псів із Сатомі”. У міській лазні письменник чує на свою адресу і слова, які йому лестять, і такі, які ображають його честь і професійну гідність. Зокрема, в очі йому кажуть компліменти “Ви – наш Ло Гуаньчжун”¹, а позаочі звинувачують у плагіаті: “Вісім псів” – це лише перекроєні “Річкові заводи”². Насправді, ми бачимо, що Бакін черпав натхнення з цього твору, адже “аби розвіятися [...] Бакін розгорнув “Річкові заводи” (Акутаґава, 2009, с. 129) [...] перед ним лежали “Річкові заводи” –

¹ “Річкові заплави” – один з чотирьох “великих” китайських романів”, твір Ши Найана, написаний у 14 ст.

² “Цзін, Пін, Мей” – в пер. “Квіта сливи в золотій вазі” – еротично-побутовий роман, авторство приписують Ланьлінському пересмішникові.

джерело його тривоги (Акутагава, 2009, с. 130). Не лише “Річкові заводи” надихають письменника, ще один твір китайської літератури, роман “Цзін, Пін, Мей”³, ліг в основу майже однойменного твору Бакіна “Новий виклад книги про Цзін, Пін, Мей”, який проте не приніс авторові такої ж слави, як “Вісім псів”.

Знання китайської поезії й живопису – вагомий складник ерудиції освіченого японця і часів Бакіна, і часів Акутагани. Так, споглядаючи картину Ватанабе Казана⁴, зворушений Бакін цитує рядки відомого китайського поета і художника епохи Тан Ван Вея.

З деякими образами китайської літератури письменник ототожнював себе. До прикладу, одним із раних псевдонімів письменника був “Юнак з Шаоліня”. Цей образ запозичений із твору давньокитайського філософа-легіста і письменника Хань Фей-цзи. Юнак з Шаоліня – це той, який “не навчившись ходити так, як ходять в Гандані, забув, як ходять в Шоуліні, і повзком повернувся додому” (Акутагава, 2009, с. 418). Такий псевдонім указує не лише на філологічну ерудицію молодого письменника, але й на іронічність його самооцінки.

Герой твору “Як вірив Бісей” (1919 р.), сюжет якого, як стверджують дослідники, запозичений з “Шидзи” Сима Цяня⁵, чекав на кохану під мостом, але вона, незважаючи на обіцянку, не прийшла. Починається приплив, і вода поступово піднімається все вище, а він все чекає і чекає на ту, яка так і не прийшла. Опівночі “вода й вітерець, перешіптуючись, дбайливо понесли тіло Бісея з-під мосту в море. Та дух Бісея полинув до серця неба...” (Акутагава, 2009, с. 222). Ім’я Бісей (кит. Мі-шен) стало символом вірності слову, але водночас простоти аж до нерозумності. Наприкінці короткої новели Я-наратор зазначає: “Дух, який, зазнавши незлічених перетворень за тисячі років, знову знайшов втілення в людському житті [...] Це і є дух, який живе в мені [...], я живу у мріях і тільки чекаю, що прийде щось дивовижне” (Акутагава, 2009, с. 222).

Розмірковуючи над історичним впливом культури Китаю на Японію, письменник у творі “Усмішка богів” зазначає, що з Китаю до Японії прийшли мудреці Конфуцій, Менци, Чжуанцзи та багато інших. Крім мудрості древніх, в Японію з Китаю потрапили коштовності (шовки і яшма), а також щось ще значно благородніше й чудесне – ієрогліфи. Та завдяки цьому Китай не зміг підкорити Японію: все, що приходить до Японії, стає її надбанням (Акутагава, 2009, с. 317).

У творах пізнього періоду автобіографічного характеру письменник часто веде діалог із китайськими авторами, висловлює свої думки з приводу того чи того китайського твору тощо. Так, у “Зубчастих колесах”, полемізуючи з китайськими вченим 16 століття Ван Шандженем, який сказав, що “живопис живе триста років, каліграфія – п’ятсот, література безсмертна”, Акутагава зауважує, що живопис і каліграфія продовжують жити і через п’ятсот років, а що література безсмертна – це питання, адже ідеї не можуть бути не підвладні часу (Акутагава, 2009, с. 465).

У тому ж творі наведено обговорення творів китайської класики з відомим синологом. Згадали Яо⁶ та Шуня⁷, що стало предметом суперечки. Адже на закид

³ “Цзін, Пін, Мей” – в пер. “Квіта сливи в золотій вазі” – еротично-побутовий роман, авторство приписують Ланьлінському пересмішникові.

⁴ Ватанабе Кадзан (1793–1841) – відомий японський художник.

⁵ Сима Цянь (145–86 рр. до н.е.) – китайський історик і письменник, автор “Історичних записів”.

⁶ Яо – легендарний китайський імператор, 4-й з “П’яти Древніх Імператорів”. Роки правління: 2356–2256 до н.е.

⁷ Шунь – легендарний китайський імператор, XXIII ст. до н. е., останній з “П’яти Древніх Імператорів”.

Акутаґави, що згадані особистості – міфічні персонажі, синолог обурився: “Якщо Яо і Шунь не існували, значить, Конфуцій бреше. А мудрець брехати не може” (Акутаґава, 2009, с. 411). Крім того, було згадано і такий твір, як “Чунь-цю”⁸, і, очевидно, для того, аби подратувати співрозмовника, Акутаґава висловив припущення, що його автор жив значно пізніше, у Ханську епоху.

Мистецтво і його роль, творчість, натхнення, письменницький талант – це ті питання, над якими Акутаґава розмірковував постійно і багато про це писав. Так, у “Словах пігмея” автор наводить цитату з “Луньші”⁹ про те, що у творчості наполегливість ще не все: “три частини – справа людини, сім частин – дар неба”. І висновок письменника: “Мистецтво – похмура безодня” (Акутаґава, 2009, с. 442).

Нерідко Акутаґава говорить про те, які асоціації, думки, спогади викликають у нього ті чи ті китайські твори. У “Поминальнику” пише: “Читаючи “Сісянцзи”¹⁰, я натрапив на слова “запах землі та смак грязюки” й раптом пригадав обличчя своєї матері – її висохлий профіль” (Акутаґава, 2009, с. 403).

У творах письменника згадуються китайські образи і символи, серед них є такі, які поширилися далеко за межі країни і стали загальнолюдським надбанням. Це, зокрема, цілінь – єдинорог або фінхуан – фенікс (Акутаґава, 2009, с. 411). Розуміння інших образів-символів, про які згадує письменник, вимагають, на нашу думку, культурологічних коментарів. Наприклад, образ з оповідання Хань Фей-цзи про мистецтво здирати шкури з дракона як символ непотрібності мистецтва, зрозумілий для такої освіченої людини, як Акутаґава Рюноске, не є таким для українського читача нашого часу.

У деяких образах творів Акутаґави вгадуються алюзії на відомих історичних чи легендарних діячів Китаю. Так, алюзію на легендарного Лао Цзи можна знайти в образі капи, який допоміг головному герою вибратися з країни кап і повернутися до Японії, адже про нього ми знаємо, що народився він старим і сивим, на час народження мав років шістдесят, а з часом почав омолоджуватися.

2. Відомо, що, досліджуючи передовсім людську душу, письменник звертався до образів давніх легенд і казок, зокрема переосмислював й давні китайські сюжети. Так, сюжет твору “Тошішюн” Акутаґава Рюноске запозичив у китайського автора IX століття Лі Фу-яня. Назва новели збігається з іменем головного персонажа твору, юнака Ду Цзи-чуня. Стародавню китайську новелу, ідея якої полягає в тому, що простому смертному не досягнути безсмертя, Акутаґава Рюноске перетворив на повчальну історію, жанр цього твору визначають як *дова* (童話) – оповідання (казка) для дітей. Історія переосмислюється в загальнолюдських ціннісних категоріях добра і зла, жорстокості і милосердя. Цього питання ми докладніше торкнулися в статті (Горошкевич, 2018).

3. У межах нашої статті важливо також торкнутися питання авторського розуміння тогочасних японсько-китайських взаємин, теми війни.

Полями гаоляну, які згодом стануть тлом для епічної оповіді китайського письменника Мо Яня про події японсько-китайської війни¹¹, летів кінь героя новели Акутаґави Рюноске “Розповідь про те, як відвалилася голова”. Поранений юнак, китаєць Хе Сяоер, прощаючись з життям, думав: “Таким молодим піти на війну

⁸ “Чунь-цю” – “Весни та осені”, найдавніший китайський літопис.

⁹ Луньші – стародавній китайський трактат про поезію.

¹⁰ Сісянцзи – одна із знаменитих китайських драм 14 ст.

¹¹ Роман “Червоний гаолян: історія одного роду” китайського письменника Мо Яня, лауреата Нобелівської премії 2012 р.

та бути вбитим, як собака. Передусім ненавиджу японця, що мене вбив. Потім ненавиджу начальника взводу, що послав мене у розвідку. Нарешті, ненавиджу і Японію, і Китай, що затіяли цю війну [...]. Усі, хто хоч трохи причетний до подій, що зробили з мене солдата, усі вони однаково для мене вороги” (Акутагава, 2009, с. 148). “А осіннє сонце в Ляодуні сяяло так само, як у Японії” (Акутагава, 2009, с. 148). Поранений юнак від рани, отриманої від руки японського солдата, не помер, його вилікували в польовому японському шпиталі.

Очевидно, що написати так у січні 1918 року було сміливою позицією автора, голосом, що засуджував війну, адже в країні, яка нещодавно вела дві війни і готувалася до нової, зростали мілітаристські настрої у владі й суспільстві.

Про ту ж війну, але очима не китайського, а японського солдата, у дещо саркастичних тонах Акутагава пише в новелі “Генерал” 1922 року. Японські солдати, які повинні штурмувати форт на горі Суншушань, не втратила бадьорості, чому сприяли “по-перше, сила японського духу – “яматодамасій” і, по-друге, сила горілки” (Акутагава, 2009, с. 329). Рядовий Хоріо розуміє, що всі вони йдуть на смерть, що їх життя нічого не вартує, а от наспівування “на всі лади, мовляв, заради держави, заради імператора” – це все брехня (Акутагава, 2009, с. 329). На ці слова ефрейтор Егі, тіло якого за кілька годин буде лежати обвугленим на схилі гори Суншушань, відповідь: “Бовдуре! Йти на смерть – наш обов’язок!” (Акутагава, 2009, с. 329).

Ще різкіше і категоричніше автор висловиться у творі 1926 року “Слова пігмея”, де уподібнить позицію Японії стосовно Китаю до личини світлячка, що, поїдаючи слимака, ніколи не вбиває його до кінця, а лише паралізує, щоб увесь час мати свіже м’ясо (Акутагава, 2009, с. 473–474).

4. Образ тогочасного Китаю і китайців постав перед очима письменника, коли у 1921 році він вирушив туди як кореспондент газети “Осака майнічі шімбун”. Проте, ще за рік до поїздки, під враженням від твору Танідзакі Джюн’ічіро [秦准の夜] “Ніч у Шанхаї”, Акутагава Рюноске написав новелу “Нанкінський Христос” (У Дзядзя, 2013, с. 32–33). У цьому творі Акутагава зобразив образ молодої китайки, ревної християнки, доброї й наївної дівчини, яка, аби не померти з голоду, мусить займатися проституцією. Один японський турист, який побачив на стіні її кімнати розп’яття, здивувався, як її спосіб життя узгоджується з її вірою. На цей закид вона йому відповіла, що Христос бачить її істинне серце, вона мусить чинити так, бо в іншому випадку і вона, й її німецький старий батько помруть із голоду. Заразившись венеричною хворобою, дівчина відмовляється приймати клієнтів, аби не передати їм хворобу. Проте з’являється один гість, який попри її відмови, проводить з нею ніч, після чого її хвороба зникає. Наївна дівчина щиро вірить, що її вилікував сам Христос.

Твори “Хунанське віяло”, “Дивна зустріч” були написані вже безпосередньо під враженнями від поїздки до Китаю. Героїня твору “Дивна зустріч” О-Рен, як її звать в Японії, або як її звали насправді, Мен Хейлянь, під час війни в Китаї також змушена була займатися проституцією. Звідти до Японії її привіз і зробив своєю утриманкою японський офіцер, Макіно. Він винаймає для неї будинок і навіть обіцяє розлучитися з дружиною, проте її постійна туга за батьківщиною і за коханою людиною поступово доводять її до божевілля.

У творі “Хунанське віяло”, в якому наратором є сам автор, описано відвідання порту Чанша, зовнішній вигляд якого вразив своєю похмурістю, хоча й до приїзду до цього міста, письменник встиг розчаруватися в містах Китаю. Проте найбільше враження залишило не саме місто, а та історія, свідком якої він став. Виявляється,

незадовго перед цим у місті було страчено п'ятьох злочинців – їх обезголовили. В одному з “веселих” закладів гостя з Японії знайомлять з жінками, серед яких є Юй-лань – коханка страченого ватажка бандитів Хуан Лю-і. Після нетривалої бесіди гостям пропонують печиво, просякнуте кров'ю страченого, і Юй-лань, беручи його, каже, що із задоволенням відвідає крові свого коханого.

Ще з цього твору ми дізнаємося, що в туристичній програмі було відвідування однієї з жіночих шкіл, де письменника вразили різкі антияпонські настрої.

Якщо порівняти жіночі образи трьох зазначених вище творів, можна констатувати, що героїня твору “Нанкінський Христос” зі смиренням приймає свою долю, наївна і добросердна дівчина щиро вірить, що попри все Бог любить її й дарує зцілення. Відірвана від рідного ґрунту героїня новели “Дивна зустріч”, життя якої на батьківщині не було легким, адже мачуха примусила її продавати себе, опиняється під покровительством японського офіцера в матеріально кращих умовах, але почуває себе ніби зачиненою в клітці. Постійна туга, образ коханої людини, китайця з довгою косою, Кіна, переслідують її, доводять до спроби самогубства, а згодом і до божевілля. Героїня третього твору, “Хунанське віяло”, співачка і танцівниця на ім'я Юй-лань, також є жінкою світу розваг, але в цьому образі, який автор вимальовує кількома штрихами, читач бачить не покірну жертву, а жінку сміливу й пристрасну, яка може кинути виклик долі. Уперше оповідач бачить її здалеку. Згодом він дізнається, що вона була коханкою страченого злочинця, і, нарешті, він мав змогу побачити її зблизька за спільною трапезою. Читач може лише здогадуватися, які почуття вирують у душі жінки, коли вона бере подане їй як виклик печиво, просякнуте кров'ю її коханого. Але на її устах незворушна легка посмішка, лише тремтять руки в її близької подруги, яка розуміє стан і почуття Юй-лань.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи короткий огляд творів Акутаґави Рюноске, можна констатувати, що китайський інтертекстуальний складник у вигляді цитат, алюзій, згадок про міфічних чи історичних постатей стародавнього Китаю, звернень до літературних творів тощо є доволі значним, що пояснюється філологічною ерудицією освіченої людини свого часу. Як письменник, який часто переосмислював давні сюжети, аби на такому матеріалі розкрити глибини і тонкощі людської психології, Акутаґава не обійшов увагою і давні китайські новели. Щодо розуміння тогочасних японсько-китайських взаємин, письменник гостро засуджував війну, показуючи горе і смерть, які вона несе простим людям обох країн. У творах, написаних під безпосередніми враженнями від поїздки до Китаю, читач бачить образ країни крізь призму дещо зневажливого ставлення представника цивілізованої країни, що потрапив до країни, у якій процвітають варварські звичаї (відрубують голови, процвітає корупція, бандитизм, бруд). Письменника вразив економічний і культурний занепад, жорстокість звичаїв та запустіння міст, зростання антияпонських настроїв. Тобто можна стверджувати, що образ Китаю у творах, написаних до поїздки в цю країну, значно змінився в її результаті: романтичне забарвлення зникає, поступаючись місцем критичному погляду реаліста.

Дослідження образу Іншого, а саме образу Китаю та китайців у творах японської літератури, вважаємо **актуальними і перспективними**, зокрема, це стосується глибшого вивчення китайського складника в інтертекстуальності творів Акутаґави Рюноске.

ЛІТЕРАТУРА

- Акутагава, Рюноске (2009). *Брама Расьомон: Новели, есеї*. Фоліо.
- Будний, В., Льницький М. (2008). *Порівняльне літературознавство*. Вид. дім “Києво-Могилянська академія”.
- Горошкевич О. (2018). Переосмислення древній сюжетів у творах Акутагани Рюноске (на матеріалі новели “杜子春”). *Мовні і концептуальні картини світу*. 63, 156–162.
- Кучинська Л. (2021). *Творча інтерпретація сюжетів творів М.В.Гоголя в творчості письменника Рюноске Акутагани*. Методичні матеріали. Всеосвіта. <https://vseosvita.ua/library/tvorca-interpretacia-suzetiv-tvoriv-mv-gogola-v-tvorcosti-aponskogo-pismennika-runoske-akutagavi-488622.html>
- Яценко Б.П. (2009). Шлях крізь чагарі до воріт храму – творчі пошуки Рюноске Акутагани. Передмова. У Т.Денисова (Ред.), *Акутагава Р. Брама Расьомон: Новели. Есеї*. 3-16. Фоліо.
- Ванг Сювей 王 書瑋(2023). 芥川龍之介における中国人女性観の変貌。「南京の基督」と「湖南の扇」を重点に。人文公共学研究論集 第 46 号 DOI: 10.20776/S24364231-46-P83 <https://doi.org/cir.nii.ac.jp/crid/1390577232661154688>
- Дан Юань 单援朝 (2007). 芥川龍之介と中国における西洋 . 日本. <https://www.bcjl.org/upload/pdf/bcjjls-8-1-39.pdf>
- Сіє Інпін 謝 銀萍 (2018). 南京から見る芥川龍之介の中国観——「江南游記」を中心に——『ICU比較文化』 50 http://subsites.icu.ac.jp/org/sscc/pdf/xie_50.pdf
- У Дзядзя (2013). 誤 佳佳. 芥川の中国体験—「支那遊記」を中心に—札幌大学総合論叢 第 36 号 (2013 年 12 月) <https://sapporou.repo.nii.ac.jp/record/69777/files/SULB00000379.pdf>
- Чжоу Чжибин 周 芷冰(2018). 芥川龍之介文芸における中国表象とその変容. 甲文第186号 (文部科学省への報告番号甲第653号) <https://ci.nii.ac.jp/naid/500001339677>

REFERENCES

- Akutagava Riunoske (2009). *Brama Ras'omon: Novely, Esei*. Folio.
- Budnyj V., П'nyts'kyj M.(2008). *Porivnial'ne literaturoznavstvo*. Vyd. dim “Kyievo-Mohylians'ka akademiia”.
- Horoshkevych O. (2018). Pereosmyslennia drevnij siuzhetiv u tvorakh Akutagavy Riunoske (na materiali novely “杜子春”). *Movni i kontseptual'ni kartyny svitu*. 63, 56–162.
- Kuchyns'ka L. (2021). Tvorcha interpretatsiia siuzhetiv tvoriv M.V.Hoholia v tvorchosti pys'mennyka Riunoske Akutagavy. *Metodychni materialy*. Vseosvita. <https://vseosvita.ua/library/tvorca-interpretacia-suzetiv-tvoriv-mv-gogola-v-tvorcosti-aponskogo-pismennika-runoske-akutagavi-488622.html>
- Yatsenko B.P. (2009). Shliakh kriz' chahari do vorit khramu – tvorchi poshuky Riunoske Akutagavy. *Peredmov*. U T. Denusova (Red.), Akutagava Riunoske (2009). *Brama Ras'omon: Novely, Esei*. Folio. (V.S. Boiko, Per.). (s. 3-16). Folio.
- Wang Shuwei. (2023). The Transformation of Ryunosuke Akutagawa's Views on Chinese Women: With an Emphasis on “The Christ of Nanjing” and “The Fan of Hunan” *Journal of Studies on Humanities and Public Affairs of Chiba University* <https://doi.org/cir.nii.ac.jp/crid/1390577232661154688>
- Dan Yuan`. (2007). Akutagawa Ryunosuke and Western countries and Japan in China. Japan. <https://www.bcjl.org/upload/pdf/bcjjls-8-1-39.pdf>
- Shie In`pin. (2017). Akutagawa Ryunosuke`s view of China from Nanjing. Based on Diary of a Journey to Chang`an, http://subsites.icu.ac.jp/org/sscc/pdf/xie_50.pdf

U Jaja. (2013). Akutagawa`s the Chinese experience. Based on Diaru of a Journey to Shanghai.

<https://sapporo-u.repo.nii.ac.jp/record/6977/files/SULB00000379.pdf>

Zhou Zhibing.(2018). The image of China and its transformation in the literature of Akutagawa Ryunosuke.

<https://ci.nii.ac.jp/naid/500001339677>

Дата надходження до редакції 01.06.2024

Ухвалено до друку 24.06.2024

Відомості про автора

<p>Горошкевич Олена Георгіївна,</p> <p>старший викладач кафедри сходознавства імені проф. Я. Дашкевича Львівського національного університету імені Івана Франка</p> <p>e-mail: olena.horoshkevych@lnu.edu.ua</p>		<p>Сфера наукових інтересів:</p> <p>японська мова та література, культура і релігія Японії</p>
---	---	---